

ALFABET (L'ALFABETO)

W skład alfabetu włoskiego wchodzi 21 liter:

A	<i>a</i>	H	<i>akka</i>	Q	<i>ku</i>
B	<i>bi</i>	I	<i>i</i>	R	<i>erre</i>
C	<i>czy</i>	L	<i>elle</i>	S	<i>esse</i>
D	<i>di</i>	M	<i>emme</i>	T	<i>ti</i>
E	<i>e</i>	N	<i>enne</i>	U	<i>u</i>
F	<i>effe</i>	O	<i>o</i>	V	<i>wu</i>
G	<i>dzi</i>	P	<i>pi</i>	Z	<i>dzeta</i>

Wyłącznie w wyrazach obcego pochodzenia występują litery: **J** (*i lunga*), **K** (*kappa*), **W** (*doppia wu*), **X** (*iks*) i **Y** (*i greka, ipsilon*). Nazwy liter w języku włoskim są rodzaju żeńskiego.

WYMOWA WŁOSKA (LA PRONUNCIA ITALIANA)

SAMOGŁOSKI (LE VOCALI)

Samogłoski mogą tworzyć:

- dwugłoski, jeśli nieakcentowane *i* lub *u* występują obok innej samogłoski, która jest akcentowana, tworząc jedną sylabę: *cielo, fiume, piacere, socio, cuore, famiglia, aria*;
- trójgłoski, jeśli nieakcentowane *i* oraz *u* pojawiają się w połączeniu z samogłoską akcentowaną: *aiuto, miei, tuoi, guai*;
- rozziwy, jeśli obok siebie występują dwie samogłoski i każda z nich należy do oddzielnej sylaby: *paese, via, paura, salumeria*.

SPÓŁGŁOSKI (LE CONSONANTI)

♦ Spółgłoska **c** wymawiana jest:

- miękko, podobnie jak polskie [cz] przed **e, i**: **centro, cittadino**;
- twardo, jak [k], przed pozostałymi samogłoskami: **particolare, cui, casa**.

♦ Spółgłoska **g** wymawiana jest:

- miękko, podobnie jak polskie [dź], przed **e, i**: **immagine, gente**;
- twardo, jak [g], w pozostałych przypadkach: **legata, godere, figura**.

♦ Spółgłoska **s** wymawiana jest:

- jak [z] przed spółgłoską dźwięczną: **sbaglio, sgonfio, svelto** i między dwiema samogłoskami: **paese, cortese**;
- jak [s] w pozostałych przypadkach: **sale, sport**.

sc przed **e, i** wymawiana jest jak [sz]: **scena, scintilla, uscire**; w pozosta-

WYMOWA

tych przypadkach **sc** wymawia się jak [sk]: *scuola, scatola, vasca*.

♦ Spółgłoska **z** jest wymawiana:

- jak [dz], z reguły na początku wyrazu i między dwiema samogłoskami: *zaino, zafferano, azalea*;
- jak [c], z reguły, gdy jest podwójna lub przed **i**: *pazzo, grazioso, paziente*.

♦ Dyftong **qu** jest wymawiany jak [kɥ]: *quando, tranquilla, conquistare*.

♦ Spółgłoska **h** nie jest wymawiana. Występuje w odmianie czasownika **avere**. Jest również używana w celu zachowania twardej wymowy **c** i **g** przed **e**, **i**: *chiasso, chiaro, ghianda*.

♦ **gn** wymawiane jest jak [ɲ]: *ognuno, guadagnare, ingegnere*.

♦ **gl** wymawiane jest jak miękkie [j]: *foglia, figlia, maglia*.

AKCENT (L'ACCENTO)

Pozycja akcentu w języku włoskim może być różna. Istnieją słowa akcentowane na ostatniej sylabie i tylko w tym przypadku akcent jest zawsze zaznaczony graficznie: *papà, perché, città*. Akcent może ponadto padać na:

- przedostatnią sylabę: *stamattina, sportello*;
- trzecią sylabę od końca: *aprendosi, possibile*.

Pozycja akcentu zaznaczana jest w słownikach. Oprócz wyrazów akcentowanych na ostatniej sylabie zaznaczamy akcent w przypadku wielu słów jednosylabowych: *più, giù, già, può*. Także dla odróżnienia homonimów:

sì tak – *si* się

sé sobie – *se* jeśli

dà daje – *da* przyimek: od, do

li tam – *li* ich

là tam – *la* ją

è jest – *e* i

Niektóre wyrazy zmieniają znaczenie w zależności od akcentu:

ancora jeszcze – *ancora* kotwica

papà tata – *papa* papież

RODZAJNIKI (GLI ARTICOLI)

Rodzajniki towarzyszą rzeczownikowi, wskazując na jego rodzaj i liczbę.

Rodzajniki określone (*Articoli determinativi*)

Rodzajnika **il** używa się przed rzeczownikami rodzaju męskiego w liczbie pojedynczej, zaczynającymi się spółgłoską, oprócz **s impura**, czyli **s +**

spółgłoska, **ps, x, y, gn, z**: **il concetto** (pojęcie), **il luogo** (miejsce), **il tempo** (czas). W liczbie mnogiej rodzajnik **il** ma postać **i**: **i concetti, i luoghi, i tempi**.

Rodzajnika **lo** używa się przed rzeczownikami rodzaju męskiego w liczbie pojedynczej, zaczynającymi się od tzw. **s impura, ps, x, y, gn, z**: **lo psichiatra** (psychiatra), **lo zero** (zero), **lo gnocco** (kopytko). W liczbie mnogiej **lo** ma postać **gli**: **gli psichiatri, gli zeri, gli gnocchi**.

Rodzajnik **l'** używany jest przed rzeczownikami obu rodzajów, zaczynającymi się od samogłoski: **l'insetto, l'amore, l'evento, l'indagine, l'anima, l'elica**. W liczbie mnogiej rodzajnik **l'** ma następujące postaci:

- dla rodzaju męskiego **gli**: **gli insetti, gli amori, gli eventi**;
- dla rodzaju żeńskiego **le**: **le indagini, le anime, le eliche**.

Rodzajnika **la** używamy przed rzeczownikami rodzaju żeńskiego, zaczynającymi się od spółgłoski: **la lampada, la parete**. W liczbie mnogiej rodzajnik ten ma postać **le**: **le lampade, le pareti**.

Oto tabela wszystkich rodzajników określonych:

		SINGOLARE	PLURALE
MASCHILE	przed spółgłoską	il concetto	i concetti
	przed s + spółgłoska, ps, z, gn, x, y	lo scolaro	gli scolari
	przed samogłoską	l'insetto	gli insetti
FEMMINILE	przed spółgłoską	la parete	le pareti
	przed samogłoską	l'idea	le idee

Rodzajnika określonego używamy:

- przed nazwami kontynentów, krajów, regionów, wysp: **l'Africa** (Afryka), **l'Italia** (Włochy), **la Sardegna** (Sardynia). Opuszcza się rodzajnik określony, jeśli te nazwy występują z przyimkiem **in** lub **di**;
- przed nazwiskiem i tytułem: **il signor Russo, la signora Benelli, il dottor Nuccio**; ale pomijamy go, jeśli zwracamy się do kogoś bezpośrednio: **Buongiorno, signora Lombardi**. (Dzień dobry, pani Lombardi.);
- przed nazwiskiem odnoszącym się do całej rodziny: **i Benelli** (państwo Benelli), **i Neri** (rodzina państwa Neri);
- przed zaimkami dzierżawczymi: **la mia gonna** (moja spódnica), **il tuo**

RODZAJNIKI

dizionario (twój słownik); oprócz nazw członków rodziny – tu obowiązują inne zasady;

- obok określeń cech zewnętrznych: **gli occhi azzurri** (błękitne oczy), **i capelli biondi** (blond włosy);
- przed rzeczownikami, których używamy, dokonując uogólnień: **le poltrone sono comode** (wszystkie fotele [fotele w ogóle] są wygodne).

Rodzajniki nieokreślone (*Articoli indeterminativi*)

Rodzajnika **un** używamy przed rzeczownikami rodzaju męskiego, oprócz tych, które zaczynają się od: **s** + spółgłoska, **ps, x, y, z, gn**: **un arco**, **un tormento**.

Rodzajnika **uno** używamy przed rzeczownikami rodzaju męskiego zaczynającymi się od: **s** + spółgłoska, **ps, x, y, z, gn**: **uno scolaro**, **uno pseudonimo**.

Rodzajnika **una** używamy przed rzeczownikami rodzaju żeńskiego zaczynającymi się spółgłoską: **una casa**, **una storia**.

Rodzajnika **un'** używamy przed rzeczownikami rodzaju żeńskiego zaczynającymi się od samogłoski: **un'ombra**, **un'anima**.

Postaci rodzajnika nieokreślonego w liczbie mnogiej pokrywają się z rodzajnikiem częściowym. Rodzajnik ten wyraża pewną ilość, odpowiada znaczeniu: „trochę”, „nieco”, „niektórzy”, „pewni”:

*Ho mangiato **della** (un po' di) frutta.* Zjadłem trochę owoców.

*Ho letto **dei** racconti interessanti.* Przeczytałem kilka interesujących opowiadań.

Oto postaci rodzajnika nieokreślonego:

		SINGOLARE	PLURALE
MASCHILE	przed samogłoską	un evento	degli eventi
	przed spółgłoską	un giorno	dei giorni
	przed: s + spółgłoska, ps, z, gn, x, y	uno scolaro	degli scolari
FEMINILE	przed samogłoską	un' ombra	delle ombre
	przed spółgłoską	una storia	delle storie

Rodzajnika nieokreślonego używamy:

- gdy nie wskazujemy na jedną konkretną rzecz: *Dammi **un** giornale.* (Daj mi [jakaś, jakąkolwiek] gazetę.);

- jeśli rzeczownik został wymieniony po raz pierwszy: *È un tavolo.* (To jest stół.);
- jeśli rzeczownikowi towarzyszy przymiotnik: *un giorno speciale* (wyjątkowy dzień), *una domanda complicata* (skomplikowane pytanie).

PRZYIMKI ŚCIAgniĘTE (PREPOSIZIONI ARTICOLATE)

Przyimki **di, a, da, in, su** łączą się z rodzajnikiem określonym, tworząc jedno słowo.

Oto tabela przyimków ściągniętych:

+	il	lo	la	i	gli	le
di	del	dello	della	dei	degli	delle
a	al	allo	alla	ai	agli	alle
da	dal	dallo	dalla	dai	dagli	dalle
in	nel	nello	nella	nei	negli	nelle
su	sul	sullo	sulla	sui	sugli	sulle

Przykłady:

*I ricordi **della** vedova.* Wspomnienia wdowy.

*È tornata **dai** suoi figli.* Wróciła **do** swoich dzieci.

***Al centro del** salotto.* **W** centrum salonu.

***Nel cuore di** Milano.* **W** sercu Mediolanu.

***Sul tetto della** macchina.* **Na** dachu samochodu.

RZECZOWNIKI (I NOMI)

Rzeczowniki włoskie mogą być rodzaju żeńskiego lub męskiego; występują w liczbie pojedynczej lub mnogiej.

Rodzaj rzeczownika (Il genere del nome)

Rodzaj męski (*genere maschile*)

il libro (książka) – *il tavolo* (stół) – *il piatto* (talerz)

il lunedì (poniedziałek) – *il giovedì* (czwartek) – *l'agosto* (sierpień)

il nocce (orzech) – *il pesco* (brzoskwinia) – *il susino* (śliwa) – nazwy drzew

il ferro (żelazo) – *l'oro* (złoto) – *il rame* (miedź)

il bar (bar) – *il gas* (gaz) – *lo sport* (sport)

Do rodzaju męskiego należą:

- 1) rzeczowniki zakończone na **-o**; wyjątki: *la radio, la mano, l'eco* (który jednak w liczbie mnogiej zmienia rodzaj na męski: *gli echi*),

RZECZOWNIKI

- 2) nazwy wielu rzek, jezior i gór; wyjątek: *le Alpi*, *le Ande*,
- 3) nazwy miesięcy i dni tygodnia; wyjątek: *la domenica* (niedziela),
- 4) nazwy wielu roślin i drzew owocowych,
- 5) nazwy metali,
- 6) rzeczowniki obcego pochodzenia zakończone spółgłoską.

Rodzaj żeński (*genere femminile*)

la bambola (lalka) – *la penna* (długopis) – *la matita* (ołówek)

Messina – Lugano – Savolegna

la pera (gruszka) – *la pesca* (brzoskwinia) – *la susina* (śliwka) – nazwy owoców

Do rodzaju żeńskiego należą:

- 1) rzeczowniki zakończone na **-a**; wyjątki: *il pirata* (pirat), *il problema* (problem), *il poeta* (poeta),
- 2) nazwy miast i wysp,
- 3) nazwy owoców; wyjątki: *il fico* (figa), *il limone* (cytryna), *il dattero* (daktyl).

Istnieje szereg rzeczowników oznaczających osoby, które mają jedną formę dla rodzaju męskiego i żeńskiego. Rodzaj rzeczownika można rozróżnić poprzez rodzajnik lub przymiotnik, który mu towarzyszy:

il giornalista (maschile) (dziennikarz) – *la giornalista (femminile)* (dziennikarka)

un parente (m) (krewny) – *una parente (f)* (krewna)

un famoso cantante (m) (sławny śpiewak) – *una famosa cantante (f)* (sławna śpiewaczka)

un bravo insegnante (m) (dobry nauczyciel) – *una brava insegnante (f)* (dobra nauczycielka)

Szereg nazw zwierząt określa zarówno samca, jak i samicę. Żeby rozróżnić rodzaj, należy dołączyć do rzeczownika przymiotnik **maschio** (samiec) lub **femmina** (samica):

il cigno maschio (łabędź) – *il cigno femmina* (łabędzica)

il topo maschio (szczur) – *il topo femmina* (samica szczura)

la pantera maschio (pantera) – *la pantera femmina* (samica pantery)

wyjątki: *il cane* (pies) – *la cagna* (suka), *il gallo* (kogut) – *la gallina* (kura), *il gatto* (kot) – *la gatta* (kotka).

Istnieją rzeczowniki o identycznej formie, lecz innego rodzaju, a co za tym idzie, o innym znaczeniu:

il testo – tekst, *la testa* – głowa

il mento – podbródek, *la menta* – mięta

il modo – sposób, *la moda* – moda

oraz takie, które „pozornie” zmieniają rodzaj:

il capitale – kapitał, *la capitale* – stolica

il fine – cel, *la fine* – koniec

il lama – lama, *la lama* – ostrze

Liczba rzeczownika (Il numero del nome)

Rzeczowniki zakończone w liczbie pojedynczej na -a. Nomi col singolare in -a

Femminile (r. żeński)

lp: *la ser-a* (wieczór), *la paur-a* (strach), *la signorin-a* (panna)

lm: *le ser-e*, *le paur-e*, *le signorin-e*

Zatem rzeczowniki r. żeńskiego w liczbie mnogiej zmieniają końcówkę **-a** na **-e**. Wyjątki: *l'ala* – *le ali* (skrzydła), *l'arma* – *le armi* (broń).

Maschile (r. męski)

lp: *il dramm-a* (dramat), *il poet-a* (poeta), *il pilot-a* (pilot)

lm: *i dramm-i*, *i poet-i*, *i pilot-i*

A zatem rzeczowniki rodzaju męskiego zakończone na **-a** w liczbie mnogiej zmieniają końcówkę na **-i**.

Rzeczowniki zakończone w liczbie pojedynczej na -o (Nomi col singolare in -o)

lp: *il temp-o* (czas), *l'argoment-o* (temat), *il gruzzol-o* (suma)

lm: *i temp-i*, *gli argoment-i*, *i gruzzol-i*

Rzeczowniki zakończone na **-o** w liczbie mnogiej zmieniają końcówkę na **-i**.

Rzeczowniki zakończone w liczbie pojedynczej na -e (Nomi col singolare in -e)

lp: *la class-e* (klasa), *la dimostrazion-e* (demonstracja), *la lezion-e* (lekcja)

lm: *le class-i*, *le dimostrazion-i*, *le lezion-i*

Rzeczowniki zakończone na **-e** w liczbie mnogiej zmieniają końcówkę na **-i**.

Rzeczowniki zakończone w liczbie pojedynczej na -go i -co (Nomi col singolare in -go e-co)

lp: *il casti-go* (kara), *l'alber-go* (hotel), *il pal-co* (podłoga)

RZECZOWNIKI

Im: *i casti-ghi, gli alber-ghi, i pal-chi*

Sylaby **-go** i **-co** zmieniają się w liczbie mnogiej na **-ghi**, **-chi**, jeśli rzeczowniki są akcentowane na przedostatniej sylabie (*nomi piani*).

lp: *l'aspara-go* (szparag), *il teolo-go* (teolog), *il medi-co* (lekarz)

Im: *gli aspara-gi, i teolo-gi, i medi-ci*

Sylaby **-go** i **-co** zmieniają się w liczbie mnogiej na **-gi** i **-ci**, jeśli rzeczowniki akcentowane są na trzeciej sylabie od końca (*nomi sdruccioli*).

Wyjątki: *nomi piani*: *l'amico* (przyjaciel) – *gli amici*, *il nemico* (wróg) – *i nemici*, *il porco* (wieprz) – *i porci*, *il greco* (Grek) – *i greci* itd.; *nomi sdruccioli*: *il carico* (ciężar) – *i carichi*, *il dialogo* (dialog) – *i dialoghi*, *l'obbligo* (obowiązek) – *gli obblighi* itd.

Rzeczowniki zakończone w liczbie pojedynczej na **-ga** i **-ca** (*Nomi col singolare in -ga e -ca*)

Maschili

lp: *il colle-ga* (kolega), *il strate-ga* (strateg), *il du-ca* (książe)

Im: *i colle-ghi, i strate-ghi, i du-chi*

Sylaby **-ca** i **-ga** zmieniają się w liczbie mnogiej na **-chi** i **-ghi**, jeśli rzeczowniki są rodzaju męskiego.

Femminili

lp: *la pa-ga* (płaca), *l'ami-ca* (przyjaciółka), *la bar-ca* (barka)

Im: *le pa-ghe, le ami-che, le bar-che*

Sylaby **-ca** i **-ga** zmieniają się w liczbie mnogiej na **-che** i **-ghe**, jeśli rzeczowniki są rodzaju żeńskiego.

Rzeczowniki zakończone w liczbie pojedynczej na **-cia** i **-gia** (*Nomi col singolare in -cia e -gia*)

lp: *l'aca-cia* (akacja), *la cilie-gia* (czereśnia, wiśnia), *la vali-gia* (walizka)

Im: *le aca-cie, le cilie-gie, le vali-gie*

Sylaby **-cia** i **-gia** zmieniają się w liczbie mnogiej na **-cie** i **-gie**, jeśli samogłoska **i** nie jest akcentowana, a litery **c** i **g** poprzedza samogłoska.

lp: *la farma-cia* (apteka), *la bu-gia* (kłamstwo), *la ma-gia* (magia)

Im: *le farma-cie, le bu-gie, le ma-gie*

Sylaby **-cia** (czyt. *czija*) i **-gia** (czyt. *dżija*) zmieniają się na **-cie** (czyt. *czije*) i **-gie** (czyt. *dżije*), jeśli samogłoska **i** jest akcentowana.

lp: *la provin-cia* (prowincja), *la piog-gia* (deszcz), *la spiag-gia* (plaża)